

SINTEF Teknologi og samfunn
Postadresse:
Postboks 4760 Sluppen
7465 Trondheim
Sentralbord: 73593000
Telefaks: 73591299
ts@sintef.no
www.sintef.no
Foretaksregister:
NO 948 007 029 MVA

Prosjektnotat

Hva er smart spesialisering – egentlig?

VERSJON
1.1

DATO
2016-09-21

FORFATTER(E)

Åge Mariussen, Håkon Finne, Elisabet Ljunggren, Svein Tønseth

OPPDRAGSGIVER(E)
Nordland fylkeskommune

OPPDRAGSGIVERS REF.
15/8288 Una Sjørbotten

PROSJEKTNR
102011144

ANTALL SIDER OG VEDLEGG:
5

SAMMENDRAG

Dette notatet er beregnet på alle som ønsker en meget kortfattet innføring i hva smart spesialisering er. Det er en kortversjon av et notat med tittelen "Hva er smart spesialisering?", som går mer i dybden på smart spesialisering som strategi for innovasjonsbasert regional vekst. De som selv arbeider med næringsutvikling, bør lese den lange versjonen. Der finnes også referanser til forskning som underbygger strategien.

SINTEF og Nordlandsforskning gjennomfører sammen et prosjekt med Nordland fylkeskommune, der vi gir faglig støtte til innovasjonsstrategien i regionen. Alle notater og rapporter fra prosjektet finner du på oppdragsgivers nettside for prosjektet,

<https://www.nfk.no/tjenester/naring/innovasjon/folegforskning/>

og på SINTEFs prosjektnettsted,

<http://www.sintef.no/smart-spesialisering/>

Den største samlingen av relevant materiale om smart spesialisering (på engelsk) finnes hos S3-plattformen,

<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/>

PROSJEKTLEDER
Håkon Finne

SIGNATUR

KONTROLLERT AV
Tone Merethe Berg Aasen

SIGNATUR

PROSJEKTNOTAT NR
3

GRADERING
Åpen

"Alle" snakker om det. Men hva er smart spesialisering?

Så å si samtlige regioner i EU har de siste årene etablert strategier for smart spesialisering. Uten det, får de ikke penger til distriktsutvikling fra EUs strukturfond. Norske fylkeskommuner, med Nordland i spissen, følger nå etter. Dette er ikke noe de er nødt til å gjøre, og det ligger heller ingen penger i det for dem. Men de har oppdaget at det er en nyttig tilnærming til en næringsutvikling som gir gode muligheter for bærekraftig vekst.

Hva er det som er så nyttig med smart spesialisering?

La oss ta spesialisering først. Mange regioner har gode eksportinntekter fra næringer som har utnyttet regionens fortrinn, ofte naturressurser. Over tid har bedrifter i regionen utviklet høy kompetanse på sine spesialiteter. Underveis har de vært godt hjulpet av at også fagopplæring, høyere utdanning, støttefunksjoner, infrastruktur, offentlig planlegging og virkemiddelapparat er blitt innrettet mot de samme spesialitetene. Samlet sett er dette veldig gunstig for konkurranseevnen.

Men går ikke en slik regional spesialisering av seg selv?

Mange regioner har opplevd nettopp det, gjennom mange tiår. Men i det lange løp er det nødvendig også med påfyll av ny kompetanse. Ikke minst fordi det er nødvendig å utvikle nye produkter og næringer for å opprettholde konkurranseevnen til regionen. Dette er en utfordring mange steder.

Det er to dype grøfter en region må unngå å falle i. Den ene er å kjøre på for lenge i samme spor. Hvis næringen og omgivelsene blir låst inn i et ensidig utviklingsspor, enten med eller uten forskningsstøtte, risikerer de å miste konkurranseevnen. Dette merkes særlig når etterspørselen etter regionens spesialiteter går ned. Jo lengre dette sporet har utviklet seg, jo vanskeligere er det å komme ut av det. For da er det så mange mennesker og bedrifter og institusjoner som er knyttet til akkurat den spesialiteten.

Den andre grøfta er å satse på FoU-baserte nyetableringer i et helt nytt og ubeslektet felt. Nyvinninger som lykkes mot alle odds, uten forankring i regionen, har nemlig en tendens til å flytte til steder der miljøet er mer gunstig for videre vekst.

Hvordan ser da en smartere strategi ut for regionen?

En smart strategi er stedsbasert. Den tar sikte på å utnytte regionens eksisterende ressurser bedre. Strategien tar utgangspunkt i den kompetansen som finnes i næringsliv, utdanning og forskning i regionen, og som har tilknytning til regionens spesialiteter. Og naturressursene, selvsagt. Alle disse ingrediensene kan ofte kombineres bedre. Samtidig er det viktig å ikke legge seg for tett innpå det eksisterende. Dette fordi nesten all vellykket nyskaping eller innovasjon handler om å koble noe som er godt befestet i regionen sammen med noe helt annet.

Smart spesialisering handler altså om å få fram noe nytt, men som samtidig er beslektet på et eller annet vis med det som er vellykket og til stede fra før.

Spranget til det nye blir nemlig mye enklere, hvis nye produkter eller næringer kan gjenbruke kompetanse, underleverandører, markedsføringskanaler, spesialutdanning eller andre eksisterende for-

trinn. Da slipper regionene å bygge opp på nytt alt det som skal gi regionen dens nye fortrinn. Dette gjelder også den forskningen som skal gi regionen nye muligheter.

Så "smart" handler ikke bare om mer forskning?

Også forskningen som skal inngå, må ta utgangspunkt i regionens forutsetninger for vekst i næringslivet. Den må være relevant, og den må kunne omsettes til praksis.

I regioner med store byområder er det som regel mye større variasjon i spesialiteter som regionen er, eller kan bli, god på. Der vil også et langt bredere tilfang av forskningsspesialiteter kunne bidra. I regioner der næringsgrunnlaget er smalere, med mindre variasjon, er det viktig å skape flere bein å stå på. Og disse bør altså være beslektet med det som er sterkt i regionen fra før. Da er det færre forskningsspesialiteter som er aktuelle.

Hva situasjonen er for næringslivet i den enkelte region og dets forhold til forskning, må kartlegges med smart spesialisering for øye.

Er det den innledende kartleggingen som avgjør hva regionen bør satse på?

Ja – og nei. "Ja", fordi hensikten med kartleggingen er å vise hvor regionen har kompetanse og andre styrker som kan brukes i kombinasjon med andre forhold til å utvikle regionen videre. Kartleggingen påviser også hvilke bransjer eksportinntektene kommer fra i dag. Men veien videre er å bruke ressursene i nye kombinasjoner, og ikke nødvendigvis innen de dominerende bransjene.

I Nordland har kartleggingen vist at eksportinntektene kommer fra kraftforedlende industri, sjømatproduksjon og opplevelsesbasert turisme. Ingen store overraskelser der. Det nye er søket etter de beste mulighetene til å bruke ingredienser fra disse næringene på tvers av bransjegranser. Det er denne jakten som skal skape økt vekst i fylket. Hva man kommer til å finne i denne jakten, og som er verdt å satse på, kan vanskelig avdekkes på forhånd gjennom kartlegging.

Det finnes flere eksempler i Nordland på at slike nye kombinasjoner har lyktes. Glomfjord har en 100 år lang industrihistorie, der produksjon av sink, aluminium, kunstgjødsel, solceller og kunstgjødsel nok en gang har avløst hverandre. Hvert skifte har skjedd på grunnlag av vannkraft og lokalsamfunnets industrielle kompetanse, men alltid med tilførsel av noe nytt. I særstilling står entreprenøren Alf Bjørseths kobling av den lokale prosessindustrikompetansen til ny solcelleteknologi fra Tyskland, godt hjulpet av regionale utviklere (nå Innovasjon Norge) i Bodø. Men det nytter ikke å hvile på sine laurbær; kontinuerlig innovasjon er nødvendig for overlevelse i mange bransjer, og solcelleselskapet flyttet etter noen år produksjonen til et billigere land.

Et annet eksempel er utvikling av markedet for opplevelser i reiseliv, der dyktige entreprenører har laget koblinger mellom museer med historikere, geologer, andre forskere, lokale matprodusenter og andre kompetansekilder. Utsikten og midnattssola er viktig, men ikke lenger nok for å trekke mange turister fra hele verden til Lofoten og fylket for øvrig.

Hvorfor trengs det da egne strategier for smart spesialisering, og hvordan kan regionens aktører ta skrittet fra analyser til konkrete satsinger?

I dag er det for få entreprenører som leter etter nye forretningsmuligheter som kan gi vekst i regionen. Først har de risikoen for ikke å lykkes. Dernest vet de også at andre lett kan komme etter og kopiere løsningen. De har tilgang til de samme ressursene, men slipper eksperimenteringen. Her kommer offentlige aktører inn, både med finansieringsbistand (risikoavlastning) og analyser som gir retning til letingen etter nye muligheter. Generelt sett er ikke offentlige aktører flinkere enn private til å plukke vinnere; snarere tvert imot. Men de kan fokusere innsatsen inn mot områder som sikrer bedre og mer varige resultater for regionen. Med smart spesialisering får regionale myndigheter bedre verktøy til å koble sammen sine planleggere og virkemidler, relevante forskningsmiljø og entreprenører med nye og dristige ideer.

Konkret starter dette med målrettet støtte til noen få som matcher regionens smarte strategi og som vil gå foran og utforske nye muligheter. Initiativ kan komme fra alle kanter, men en entreprenør i samarbeid med et forskningsmiljø er en fellesnevner for mange slike prosjekt. Et vellykket prosjekt kan i neste fase sikres bredere virkning i regionen ved at det kommer nye konkurrenter eller underleverandører. Dernest kan det være behov for å innrette mer utdanning, forskning, virkemiddelapparat og så videre slik at de befester og videreutvikler av suksessen. Og hvis suksessen uteblir – så er det viktig å kunne snu i tide.

Må det drives FoU i regionen for å få til smart spesialisering?

Det er vanskelig å se for seg norske eksportsuksesser i dag og framover som ikke har et innslag av forskning. Det er nettopp derfor smart spesialisering er så viktig. Både oljeutvinning under havbunnen og lakseoppdrett har vært (og er) helt avhengige av relevant forskning, om enn på ulike vis.

Forskningen må spesialisere seg i samspill med krevende bedrifter. Først da kan den levere resultater som er både gode og relevante i utvikling av nye produkter og forretningsområder. Forskningsmiljøene må også være store nok for å kunne klare dette. Behovet for store miljøer og høy kvalitet virker sentraliserende. Behovet for samspill med spesialiserte næringsmiljø drar motsatt vei, i retning av en regionalisering av forskningen.

Det er vanskelig å se for seg at enhver region i Norge skal kunne huse landets beste forskningsmiljøer på de kunnskapsfeltene som er viktigst for regionens spesialområder innenfor næringslivet.

Samtidig er nærhet til de gode forskningsmiljøene viktig for å opprettholde dialogen som sikrer at det stadig utføres forskning som er relevant for regionen. Nettopp derfor eksperimenteres det i dag en del med hvordan de største forskningsmiljøene nasjonalt og internasjonalt kan ha forlengede armer inn i så å si alle regioner i landet. Disse armene kan godt være relasjoner til frittstående forskningsmiljø som har nærkontakten med bedriftene, og som i tillegg utgjør en del av den spesialiserte kompetansebasen i regionen. Bedriftene trenger også forskning for å ta mange av de mindre skrittene i sin stadige fornyelsesprosess.

Kan regioner og land lære av hverandre på dette feltet?

EU-kommisjonen har god tro nettopp på det. Nærmere 200 regioner (og land) har meldt seg inn i et samarbeid for utvikling, implementering og evaluering av sine strategier for smart spesialisering. De er godt hjulpet av kommisjonens forskningsinstitutt i Sevilla. Dette kalles S3-plattformen.

Også mange regioner utenfor EU vil dra nytte av dette samarbeidet. Nordland ble faktisk medlem nummer 100 i denne "klubben", før fylkeskommunen etablerte sin innovasjonsstrategi etter prinsipper for smart spesialisering.

Kan en region ha noe å vinne på at menn og kvinner i større grad deltar på sine egne vilkår i innovasjonsprosesser?

Vi som forsker på dette feltet i Norge, er i alle fall overbevist om at svaret langt på vei er "ja".

Mye av tenkingen i EU innenfor feltet nyskaping, er låst til en oppfatning av innovasjon som noe kjønnsnøytralt. Dette til tross for at kjønn er et grunnleggende prinsipp for hvordan vi organiserer både vårt tankegods og våre handlinger i samfunnet.

Derfor går strategier for smart spesialisering trolig glipp av mye av den fornyelses- og utviklingskraft som ligger i kvinners erfaringer, kunnskaper og verdier. Av den grunn burde disse brynes mot det tilsvarende settet av tanker hos menn, både i de innledende eksperimentelle oppdagelsene og i de påfølgende innovasjonsprosessene.

Teknologi for et bedre samfunn
www.sintef.no